

Dietmar Kamper

ΑΝΑΤΡΕΠΤΙΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΚΟΤΗΤΑ: ΕΝΑ ΣΚΙΤΣΟ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΝ GEORGES BATAILLE

Κανείς δεν μπορεί ν' αναγκωρίζει και να διαφυλάσσεται ταυτόχρονα απ' την καταστροφή

Georges Bataille

ΙΣΚΕΨΕΙΣ' ΠΟΥ ΑΚΟΛΟΥΘΟΥΝ ΔΕΙΧΝΟΥΝ ότι η επίκαιρη αμφισβήτηση του μοντέρνου χρειάζεται να ξαναδιαβαστεί, ίσως και να ξαναγραφεί. Εσείς όμως δεν είστε σύμφωνοι με το ότι η αμηχανία που κυκλοφορεί εξαφανίζεται πίσω από ετικέτες σαν κι αυτές που εμφανίστηκαν στην ευτελή συζήτηση για το «πνεύμα της εποχής» και για το «μεταμοντέρνο». Παίζεται κάτι περισσότερο από μια παρέκκλιση που θα μπορούσε να διευθετηθεί φραστικά¹. Πρόκειται, αντίθετα, κατά τον Bataille, για το μέλλον του Πολιτικού εφόσον η εξουσία της άγνοιας (Ignoranz) εδραιώνεται αυτόν τον καιρό εναλλακτικά

1. Αν και δεν έχω καμιά απολογητική πρόθεση, χρωστώ πολλά, ακόμη και τις συντηρήσεις στους τίτλους, στο βιβλίο της Rita Bischof: *Souveränität und Subversion. Georges Bataille Theorie der Moderne*, Μόναχο 1984. Λίγο επίσης μ' ενδιαφέρει και η ανασκευή απόψεων. Παρόλα αυτά οι αντίστοιχες διατυπώσεις του Jürgen Habermas στο: *Der philosophische Diskurs der Moderne*, Φραγκφούρτη 1985, διασαφηνίστηκαν αρκετά. Κατά τ' άλλα ας μου επιτραπεί ν' αναφερθώ στην εργασία μου: «Die Aufhebung der Ökonomie durch den Wunsch» Georges Bataille, στο: *Über die Wünsche*, Μόναχο 1977. Το σκεπτικό αυτού του κεμένου οφείλεται στο βιβλίο του Georges Bataille *Das theoretische Werk*, Μόναχο, 1975, σελ. 106. Αναφορά σ' αυτό το σημείο κάνει κι ο Habermas, αλλά σαν τεκμήριο για το δόγμα της κριτικής του Λόγου.

2. Η γλώσσα του Bataille ακολουθεί τα ίχνη μιας «σχηματισμένης συζήτησης» και σε φιλοσοφικό και σ' επιστημονικό Diskurs. Παρόλο που δεν θα έπρεπε ν' αναλογεί στο γούστο καθενός, δεν παρουσιάζει ίχνος αυθαρεσίας. Ακολουθεί περισσότερο τις ακριβείς νομοτέλειες μιας αυτοαποσπασματικοποίησης, η οποία δεν αφήνει ποτέ κάποια ευκαιρία στο συγγραφέα. «Αντίθετα, η γλώσσα του Bataille καταστρέφει συνεχώς τον εαυτό της στο εσωτερικό του ίδιου της του χώρου και απογυμνώνει στη ραθυμία της έκστασης το υποκείμενο που προσπάθησε να την υποστηρίξει και που όμως απορρίπτεται απ' αυτήν και κείται καταπονημένο στην άμμο του μη δυνάμενου να ειπωθεί» Michel Foucault: «Vorrede zur Überschreitung», στο: «Von der Subversion des Wissens», Μόναχο 1974, σ. 33.

και ανάγει το «είτε-είτε» (entweder-oder) σε μοναδική λογική των καταστάσεων. Όποιος δεν θέλει να πέσει σ' αυτή την παγίδα πρέπει να συμμετέχει σε μια γνώση, η οποία συνεχίζει να είναι επικίνδυνη για τη ζωή. Η πολιτική, η οποία δεν θα είχε καμιά σχέση μ' αυτό που εδώ λέγεται ανατρεπτική κυριαρχικότητα, θα ήταν σε κάθε περίπτωση ένα «πράγμα της αδυνατότητας».

Η πρόοδος στο παράδοξο

ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗΣ ΚΟΡΕΣΜΕΝΩΝ ΤΑΣΕΩΝ της ορθολογικοποίησης δημιουργείται αυτόν τον καιρό μια υπερσύνθετη δομή, η οποία στήνει ένα φράγμα σε κάθε θεωρία και κάθε πράξη που έχει σχέση με μειώσεις της συνθετότητας. Όπως οδηγείται η σκέψη σε απορίες, έτσι ουδετεροποιείται και η δράση.

Επέρχεται μια στασιμότητα, αυτού που κοινωνικά κινείται με στόχους, στο χώρο του παράδοξου. Αίτιο και αποτέλεσμα παραμένουν τραγικά ετερογενή. Ό,τι κι αν γίνεται για να διαφύγουμε τον όλεθρο, θετικά ή αρνητικά, συναισθηματικά ή κριτικά μπορεί αρχικά μόνο να εντατικοποιεί την εμμονή (Fixierung). Το αποτέλεσμα είναι μια κρίση του Γενικού (Allgemeinen), η οποία λειτουργεί σαν μαγνήτι: Τύποι λύσεων προβλημάτων, οι οποίοι είναι η αφορμή για τη στασιμότητα, χρησιμοποιούνται συνέχεια εκ νέου για το ξεπεράσματά τους. Τα προβλήματα όμως που δημιουργούνται μέσω του ξεπεράσματος δεν μπορούν να ξεπεραστούν. Η ανορθολογικότητα του συστήματος αυξάνεται έτσι σε τέτοιο βαθμό, όπως ωθείται και η ορθολογικότητα πέρα από το αναφερόμενο φράγμα. Όμοια με τη σκιά του θανάτου θεού σκεπάζει η καταστροφική μοίρα αυτές τις δυνάμεις που κατέχουν την πρόοδο, ιδιαίτερα πάνω στην «καθαρή» σκέψη, που πρωτοστάτησε στην προσπάθεια να στηθεί ο κόσμος με το κεφάλι³. Έτσι γίνεται αναπόφευκτη η ερώτηση για την αξιοπρέπεια του ορθολογικού. Διότι η Ομοιογένεια που δημιουργήθηκε δια της ορθολογικότητας —λέγε καθαρισμό του κοινωνικού χώρου— κάνει να μεγαλώνουν συνεχώς οι παράγοντες του καταραμένου και του αποκλεισμένου. Όποιος επιπλέον ερμηνεύει το Ομοιογενές σαν Απόλυτο εγκαθιστά αναγκαστικά ωμότητα και βία.

«Ο αποκλεισμός των ετερογενών στοιχείων από τον Ομοιογενή τομέα της συνείδησης έχει έτσι μια τυπική ομοιότητα με τον αποκλεισμό αυτών των στοιχείων, τα οποία η ψυχανάλυση περιγράφει ως ασυνείδητα και τα οποία κρατούνται δια της λογοκρισίας (Zensur) μακριά του συνειδητού Εγώ. Οι δυσκολίες που προβάλλονται ενάντια στην αποκάλυψη ασυνείδητων υπαρξιακών μορφών, μοιάζουν με εκείνες που εμποδίζουν τη γνώση (Erkenntnis) ετερογενών μορφών. Κατά τ' άλλα παρουσιάζουν κι οι δυο αυτές μορφές —όπως θα φανεί καθαρότερα στα επόμενα— ορισμένα κοινά στοιχεία και φαίνεται, χωρίς να είναι δυνατόν να ξεκαθαρίσουμε από τώρα αυτό το σημείο, ότι το

3. Αυτός είναι ο τύπος του G. W. F. Hegel σύμφωνα με τον οποίο έχει ακόμη και σήμερα δίκιο.

Ασυνείδητο πρέπει να θεωρηθεί ως μία πλευρά του Ετερογενοῦς. Ξεκινώντας μ' αυτήν την προϋπόθεση και λαμβάνοντας υπόψη αυτά που είναι γνωστά για την απώθηση (*Verdrängung*) δεν είναι τότε πλέον δύσκολο να κατανοήσουμε ότι οι ευκαιριακές επιδρομές στο χώρο του Ετερογενοῦς δεν είναι ακόμη αρκετά συντονισμένες ώστε να φέρουν τη θετική καθαρά διαχωρισμένη ύπαρξή του στη συνείδηση. Σχετικά μ' αυτό είναι δευτερευούσης σημασίας να σημειώσουμε εδώ, το ότι είναι τελικά αναγκαίο να ορίσουμε τα σύνορα της επιστήμης και να ιδρύσουμε μια γνώση (*Erkenntnis*) των ανεξήγητων διαφορών, η οποία χρειάζεται την άμεση πρόσβαση της διανοητικότητας στην ύλη πριν από κάθε διανοητική επαγωγή⁴.

Φθαρμένη πολιτική

Ἡ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΑΠ' ΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΩΣ Η «ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΔΥΝΑΤΟΥ», οδηγείται κάτω απ' αυτές τις συνθήκες ανάμεσα στις μολόπτερες δύο αδυνατοτήτων. Σύμφωνα με τον τύπο του Sören Kierkegaard: «Εἴτε παντρευτείς, εἴτε δεν παντρευτείς και για τα δύο θα μετανιώσεις» δεν μπορεί (η πολιτική) ούτε να προχωρήσει ούτε να σταματήσει. Καθίσταται σύμπτωμα της κρίσης, την οποία θα έπρεπε να έχει για πρόβλημα. Στην εποχή της διαπλασμένης αδυνατότητας κάθε ενέργεια που έχει ένα συγκεκριμένο στόχο παράγει αμφίσημες επιδράσεις. Αυτός είναι ο πυρήνας της συζήτησης για τους «εξαναγκασμούς της υπόθεσης» που προήγαγαν παροδικά το μοντέλο μιας ειδικοκρατίας (*Expertokratie*) στην πολιτική. Ὅμως αυτό το μοντέλο, παρόλο που χρησιμοποιείται ακόμη, έχει αποτύχει λόγω της ίδιας του της αμφισημίας: για κάθε ειδική μελέτη υπάρχει μια ειδική αντιμελέτη με το ίδιο δικαίωμα. Ὅποιος παρατηρεί με δυο μάτια, μπορεί να παραδεχτεί κάτι τέτοιο. Ὅμως υπό την αιγίδα της μονοφθαλμικότητας, η οποία σιγά σιγά τυφλώνεται, φθάνουμε σε μια κέρπουσα αλλαγὴ ορισμού των συνθηκῶν της πολιτικῆς. Οι συνήγοροι της Ομοιογένειας καταφεύγουν στην άμυνα της συμπτωματοτικότητας της κρίσης, που ενσωματώνουν οι ίδιοι, σε μια διπλή αμυντική στρατηγική: στην άρνηση της πραγματικότητας και στην προσποίηση⁵. Η αλήθεια που εντωμεταξύ γίνεται ανυπόφορη φέρεται σε κατασκευάσματα υποφερτικότητας, τα οποία βασικά υπακούουν σε μιαν ἄλλη αφαίρεση: η κάθαρση της συνείδησης φτάνει μέχρι του σημείου μιας προς τα έξω και προς τα μέσα μονωμένης εκδήλωσης, η οποία διακοσμεί τη δημιουργηθεῖσα φυλακή με φαντασίες παντοδυναμίας. Αυτή η στρατηγική του κλειστού φαντασιακού (*Imaginären*)⁶ οδηγεί απ' τη μια πλευρά στην καταστροφή του Πραγματικού κι απ' την ἄλλη, σε υποβολιμαία νοθεία

4. Georges Bataille, *Die psychologische Struktur des Faschismus*, Μόναχο 1978, σελ. 15.

5. Αυτές οι τεχνικές δεν επινοήθηκαν βέβαια από την πολιτική αλλά για κάποιο χρονικό διάστημα τη βοηθούν θαυμάσια. Αν όμως αρχίσουν κάποτε να επαναλαμβάνονται κατάλληλα να γίνονται δι-

καίωμα συνήθειας, το οποίο δεν μπορεί ν' αποκατασταθεί ηθικά αλλά ανήκει αναπόφευκτα στο πάρεμα (πολιτικό παιχνίδι).

6. Σύγκρινε με το έργο του συγγραφέα: *Zur Soziologie der Imagination*, Μόναχο, 1986.

εις το διηνεκές. Αυτό δεν μπορεί πλέον να προσεγγιστεί με την παραδοσιακή ιδεολογική κριτική. Γενικά η κριτική βρίσκεται σε μειονεκτική θέση όταν χάνει το αντικείμενό της, του οποίου χρειάζεται την αξιοπιστία, σ' ένα μη διαλογικό σύστημα. Ίσως όμως μπορέσει και πετύχει ένας συλλογισμός, ο οποίος δεν έχει την ανάγκη να ταυτίζεται, να προωθήσει την ανάλυση της προς δυο πλευρές κολλημένης κατάστασης. Η δυσκολία ευρίσκεται στο ότι πρέπει να έχει κανείς εμπιστοσύνη στην ίδια του την αντίληψη, παρόλο που «θεωρητικά» δεν ευσταθεί.

«Η παραγνώριση (Verkennung) δεν αλλάζει τίποτα στην τελική κατάληξη. Μπορούμε να την αγνοήσουμε, να την ξεχάσουμε: το έδαφος πάνω στο οποίο ζούμε είναι παρόλ' αυτά ένας χώρος αυξανόμενων καταστροφών. Η άγνοιά μας έχει μόνο αυτή την αδιαμφισβήτητη συνέπεια: μας κάνει να υποφέρουμε αυτό που θα μπορούσαμε να προκαλέσουμε εμείς οι ίδιοι όπως θέλαμε, αν γνωρίζαμε γι' αυτό. Μας αφαιρεί την επιλογή του τρόπου εφίδρωσης που θα μας άρεσε. Αλλά κυρίως εκθέτει τους ανθρώπους και τα έργα τους σε ολέθριες καταστροφές. Εάν δεν έχουμε τη δύναμη να καταστρέψουμε εμείς οι ίδιοι την πλεονάζουσα ενέργεια που δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί αλλού, τότε καταστρέφει αυτή εμάς σαν ένα αδάμαστο ζώο κι εμείς οι ίδιοι είμαστε τα θύματα της αναπόδραστης έκρηξης. Αυτά τα πλεονάσματα ζωτικής δύναμης, τα οποία οδηγούν ακόμη και στις πιο φτωχές μορφές οικονομίας σε τοπικές συσσωρεύσεις, είναι οι πιο επικίνδυνοι παράγοντες της καταστροφής. Γι' αυτό έψαχνε κανείς, ακόμη κι αν αυτό γινόταν ασυνείδητα, σ' όλες τις εποχές, πυρετωδώς για δυνατότητες αποσυμφόρησης. Οι αρχαίες κοινωνίες έβρισκαν αυτές τις δυνατότητες στις γιορτές· μερικές έκτιζαν καταπληκτικά μνημεία που δεν χρησίμευαν σε τίποτα· εμείς χρησιμοποιούμε το πλεόνασμα για την αύξηση των «υπηρεσιών» που ισοπεδώνουν τη ζωή και έχουμε την τάση να απορροφούμε ένα μέρος του στον διαρκώς αυξανόμενο ελεύθερο χρόνο. Όμως αυτές οι δυνατότητες διαφυγής υπήρξαν πάντοτε ανεπαρκείς: παρέμενε παρόλα αυτά κάποια ποσότητα πλεονάζοντος δυναμικού, το οποίο εξέθετε σ' όλες τις εποχές μάζες ανθρώπων και μεγάλες ποσότητες χρήσιμων αγαθών στις καταστροφές των πολέμων»⁷.

Μια μη επιδεχόμενη άρνηση διαφορά;

ΤΑ ΠΑΡΑΔΟΞΑ, ΣΤΑ ΟΠΟΙΑ ΠΕΡΙΠΛΕΚΕΤΑΙ Η ΣΚΕΨΗ και η δράση, είναι μάσκες του Ετερογενούς. Οι ύστερες συνέπειες και οι παρενέργειες της ορθολογικοποίησης δίνουν το σύνολο των ειδικών ανεπαρκειών μιας λογικής η οποία διατίθεται αποκλειστικά στην Ομοιογένεια ενόψει μιας μη συγκρίσιμης Ετερογένειας που συνεχίζει να δρα

7. Georges Bataille: «Der Begriff der Verausgabung», στο: *Das theoretische Werk*, aa.O., S 47f.

έστω και με καλυμμένο προσανατολισμό. Ο Bataille, ο «άνθρωπος του Αδύνατου», κατά τον Michel Leiris, υποστήριξε ότι αυτό το Ετερογενές μπορεί να εκφραστεί σε μια «μη-λογική» διαφορά και ότι αυτή τη διαφορά δεν μπορεί να την αρνηθεί κανείς. Αυτή εκδηλώνεται μεταξύ της ανάγκης (Bedürfnis) και της επιθυμίας, της ιδιοποίησης και του ξοδέματος, της εργασίας και του παιχνιδιού, του οφέλους και της σπατάλης, της ηγεμονίας και της κυριαρχικότητας, του έξω κόσμου και του εντελώς οικείου (Intimität). Σε καμιά περίπτωση δεν αναλογεί στη γραμμή της ορθολογικότητας και της μη ορθολογικότητας, του διαφωτισμού και του αντιδιαφωτισμού, της λογικής και του παραλόγου καθόσον αυτή η γραμμή αποτελεί την έκφραση μιας αδιαφοροποίητης εξουσίας ορισμού της ορθολογικότητας, του διαφωτισμού και της λογικής. Γι' αυτό είναι το ίδιο αδόκιμο να μιλάμε για το «Άλλο της Λογικής», γιατί, αν ακριβολογήσουμε, κι έτσι παραγνωρίζεται η διαφορά. Αυτή μπορεί να περιγραφεί καλύτερα ως μια σχέση μεταξύ δυο πόλων, στην οποία αυτή τείνει προς τον πόλο ο οποίος την αρνείται. Η μη-λογική διαφορά ενέχει τη λογική, η οποία την αποκλείει. Για να φθάσουμε στα ίχνη του Bataille θα πρέπει να γυρίσουμε σαν γάντι τον τύπο του Hegel μιας «ταυτότητας της ταυτότητας και της μη-ταυτότητας»: «διαφορά μεταξύ ταυτότητας και διαφοράς»⁸. Ο Jürgen Habermas κατηγορεί τον Bataille ότι πιάστηκε και μπερδεύτηκε στις παραδοξότητες (Paradoxien) μιας αυτοα-ναφερόμενης κριτικής του Λόγου⁹.

«Ο οικείος κόσμος σχετίζεται με το πραγματικό όπως το άμετρο με το μέτρο, όπως η τρέλα με τη λογική, όπως η μέθη του νου με την καθαρότητα. Το μέτρο υπάρχει μόνο στη σχέση του με το αντικείμενο, η λογική μόνο στην ταυτότητα του αντικειμένου προς τον εαυτό του, η καθαρότητα μόνο στην ακριβή γνώση των αντικειμένων. Ο κόσμος του υποκειμένου είναι η νύχτα: η ερεθίζουσα, ατέλειωτα ύποπτη νύχτα, η οποία παρουσιάζει τέρατα όταν η λογική κοιμάται. Ισχυρίζομαι μάλιστα ότι ακόμη και η τρέλα διαμεσολαβεί μόνο μια αδύναμη αντίληψη αυτού που θα ήταν το ελεύθερο, σε καμιά περίπτωση υποταγμένο στην πραγματική τάξη και μόνο από τη στιγμή πληρωμένο (erfüllte) υποκείμενο. Το υποκείμενο εγκαταλείπει το δικό του τομέα και υποτάσσεται στα αντικείμενα της τάξης της πραγματικότητας όταν ενδιαφέρεται για το μέλλον. Διότι το υποκείμενο μαραζώνει εφόσον δεν είναι υποταγμένο στην εργασία... Το μαράζι είναι ο δρόμος πάνω στον οποίο επικοινωνούν οι χωρισμένες υπάρξεις... Επιμένω σ' ένα βασικό γεγονός: ο χωρισμός των υπάρξεων περιορίζεται στην πραγματική τάξη. Μόνο όταν παραμένω δέσμιος των πραγμάτων είναι ο χωρισμός πραγματικός. Είναι πράγματι πραγματικός, αλλά το τι είναι πραγ-

8. Μ' αυτό δεν θα ήθελα να μειώσω την αξία της αναθεώρησης σχετικά με την εμβέλεια του Λόγου της Gernot και του Hartmut Böhmes.

9. Η ανάγνωση του Bataille μέσω του Michel Foucault και Jacques Derrida συνεχιζεί να δείχνει τις προθέσεις διαφυγής από την επιρροή της

διαλεκτικής του Hegel: κι οι δυο συγγραφείς όμως θεωρούν ότι αυτό δεν κατορθώθηκε από τον Bataille.

10. Βλέπε την όγδοη παράδοση του Jürgen Habermas στο: *Der philosophische Diskurs der Moderne*, a.a.O., S. 248 ff.

ματικό είναι επιφανειακό. Στην οικειότητά τους όλοι οι άνθρωποι είναι ένα».¹¹

Ετερογένεια ως ανομία;

«Η ΚΑΝΟΝΙΚΟΤΗΤΑ ΕΙΝΑΙ Η ΉΣΥΧΙΑ ΠΡΙΝ ΤΗ ΘΥΕΛΛΑ», είχε πει η Anke Fuchs σε κάποια συζήτηση.¹² Κανονικότητα, κατά τον Michel Foucault, είναι η δύσκολη ενσωμάτωση μιας ανακωχής μακροχρόνιων εμφυλίων πολέμων. Είναι ένα αποτέλεσμα από την ιστορία του σώματος. Εφόσον όμως αυτή σήμερα ανάγεται σε μοναδικό μέτρο, θα μπορούσε αυτή, η ως ασφάλεια του Πολιτικού εννοούμενη κανονικότητα, να καταστεί εστία έκρηξης. Σύμφωνα μ' αυτή τη θεώρηση, η επιστήμη ως υπεράσπιση της καθαρμένης απ' την αντίθεση συνείδησης και η πολιτική ως ενίσχυση της υγιούς ανθρώπινης λογικής δουλεύουν χέρι με χέρι για να δημιουργήσουν μια ωρολογιακή βόμβα. Σ' αυτό βοηθά η μετατόπιση της αμηχανίας από τον τόπο της εμπειρίας στους σταθμούς αναφοράς. Νομίζει κανείς, ότι καταδίδοντας τους αγγελιοφόρους μπορεί να ουδετεροποιήσει την είδηση. Όμως, η συστηματική εξουδετέρωση της κατάστασης έκτακτης ανάγκης οδηγεί στην απειλή της ίδιας εις το διηνεκές. Ο αυτοενητιχισμός της λογικής συμβαδίζει με την υπέρπουσα απώλεια της κυριαρχικότητας, η οποία ήταν πάντα συνδεδεμένη με την ασυνέχεια (Diskontinuität) των καιρών. Ας θυμηθούμε την «έννοια του Πολιτικού»¹³ του Carl Schmitt: η κυριαρχικότητα συνίσταται στην εξουσία πάνω στο χρόνο, στην κήρυξη της κατάστασης έκτακτης ανάγκης, στον ορισμό της σοβαρής κατάστασης, του πολέμου και στον ορισμό που δίνεται έτσι στον εξωτερικό και εσωτερικό εχθρό. Ο Bataille ψάχνει για την καταγωγή μιας τέτοιας εξουσίας και τη θεωρεί παράλογα θεμελιωμένη. Σ' αυτήν αναλαμβάνει σαν αστραπή η μη-λογική διαφορά ακόμη κι αν πρόκειται και για το τίμημα της ίδιας μας της ζωής. Αυτό εκφράζεται στον τύπο, ότι ο ερωτισμός είναι η συναίνεση προς τη ζωή μέχρι το θάνατο,¹⁴ έτσι ακριβώς όπως και στη διατύπωση «κυρίαρχος per definitionem ήταν όποιος στις ακραίες περιπτώσεις προτιμούσε τη λάμψη της κυριαρχικότητας από τη ζωή»¹⁵. Αυτή την κυριαρχικότητα, λέει ο Bataille, υπηρετεί και ο κυρίαρχος, ο βασιλιάς και κάθε άλλη ιστορική μορφή: αυτή ταξιδεύει κατά κάποιον τρόπο σαν αδικαιώτη αξίωση μέσα στην ιστορία. Η διογκωμένη ομοιογενής κανονικότητα όμως έχει σαν άλλη όψη κλειστότητα, ανικανότητα εμπειρίας, έλλειψη αναφοράς και μέτρου και καταλήγει σιγά σιγά σε απλή ταυτολογία.

11. Georges Bataille: *Das theoretische Werk*, a.a.O., S. 88 f.

12. Δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα «Die Zeit», με τον τίτλο: «Das Gemeinwohl und der heisse Brei des Herzens», στις 28.11.1986. Σ' αυτή τη σημαντική συζήτηση στο Bergedorf ο Hans Maier διατύπωσε την άποψη, ότι σήμερα πλέον μόνο «τρομοκράτες», αν και αυτό κατά διεστραμμένο τρόπο, αναλαμβάνουν «ευθύνη» για το γενικό καλό. Και ο Luigi Vittorio Graf Ferraris μπό-

ρεσε να εκφράσει χωρίς αντιρρήσεις τη γνώμη, ότι σήμερα κανένα σοβαρό πρόβλημα δεν μπορεί να λυθεί πολιτικά.

13. Βλέπε: Carl Schmitt: *Der Begriff des Politischen* (1932), Βερολίνο 1978.

14. Έτσι εκφράζεται η βασική θέση του Bataille στο: *Der heilige Eros*, Neuwied, 1963.

15. George Bataille: *Die psychologische Struktur des Faschismus*, a.a.O., S. 65.

«Η κυριαρχικότητα δεν διαφέρει καθόλου από μια χωρίς όρια κατασπατάληση του «πλούτου», της περιουσίας: αν περιορίζαμε αυτή την κατασπατάληση θα υπήρχε ένα απόθεμα για άλλες στιγμές, κάτι που θα περιορίζε —αυόρωνε— την κυριαρχικότητα της άμεσης στιγμής. Η επιστήμη, η οποία ανάγει τα αντικείμενα της σκέψης στις κυριαρχικές στιγμές, είναι στην πραγματικότητα μια γενική Οικονομία (Ökonomie), η οποία εξετάζει το νόημα αυτών των αντικειμένων πάνω στη σχέση που έχουν μεταξύ τους, τελικά όμως πάνω στη σχέση που έχουν προς την απώλεια του νοήματος. Το ερώτημα αυτής της γενικής Οικονομίας τίθεται στο επίπεδο της πολιτικής οικονομίας, η επιστήμη όμως που χαρακτηρίζεται μ' αυτό το όνομα είναι μόνο μια περιορισμένη Οικονομία (της ανταλλακτικής αξίας). Πρόκειται για το βασικό πρόβλημα της επιστήμης που ασχολείται με τη χρησιμοποίηση του πλούτου. Η γενική Οικονομία τοποθετεί σε πρώτη θέση το γεγονός ότι παράγονται πλεονάσματα ενέργειας τα οποία δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν από μόνα τους. Η πλεονάζουσα ενέργεια μπορεί να σπαταληθεί μόνο χωρίς κανένα σκοπό και συνεπώς χωρίς κανένα νόημα. Αυτή η άχρηστη και χωρίς νόημα κατασπατάληση είναι η κυριαρχικότητα».¹⁶

Το υποκείμενο στο σημείο βρασμού

ΤΟ ΓΕΓΟΝΟΣ ΟΤΙ ΜΟΝΟ ΤΟ ΜΗ-ΣΥΓΚΡΙΣΙΜΟ μπορεί να είναι το μέτρο ανάγκασε τον Bataille να επεξεργασθεί ένα επικίνδυνο σχέδιο για τη σωτηρία της ανθρώπινης κυριαρχικότητας. Η παρεμπόδιση της πολλαπλώς αυξηθείσας πραγματικής αφαίρεσης των σχέσεων απαιτεί μια αύξηση των παραδοσιακά δοκιμασμένων μορφών της υπέρβασης. Αυτό σημαίνει: «το υποκείμενο στο σημείο βρασμού». Η υποκειμενικότητα στον Bataille διατηρείται σε ένταση ως προς την απατηλή ενότητα ενός «σκέφτομαι». Δεν είναι κάποια διαδικασία ασφάλισης της περιουσίας και της ιδιοκτησίας αλλά αντίθετα μια διαδικασία ανατροπής της συνείδησης και των οργανωτικών της αρχών, από το στοχασμό μέχρι τον αυτοστοχασμό. Σ' αυτά προστίθεται και μια χαρακτηριστική όξυνση, αναφερόμενη στην κυριαρχικότητα που βασικά προσάπτεται σε κάθε άνθρωπο¹⁷. Αυτή λοιπόν δεν σχετίζεται πλέον μόνο με χρονικά ρήγματα, εκστατικές ωθήσεις και εκστατικές καταστροφές, αλλά πρέπει να κλείνει συμφωνίες και με ειρωνικά ξεσπάσματα, με παρωδίες και με τη γελοιότητα. «Η παρωδία της αυτοεπιβολής είναι η τελευταία λέξη της κυριαρχικής υποκειμενικότητας»¹⁸. Ο Bataille

16. Georges Bataille: *L'expérience intérieure*, Παρίσι 1967, S. 282 f. Σε μετάφραση του Gert Bergfleth.

17. Αυτή η «κυριαρχικότητα από τα κάτω» εδράζεται τα απομονωμένα άτομα σε μια μοναδική δοκιμασία επιβίωσης. Μπορεί να εκφραστεί μόνο με την έννοια του καταπονημένου. Αυτή δεν υπη-

ρετεί την άμυνα στην κατάσταση έκτακτης ανάγκης αλλά την πραγματοποίησή της. Σ' αυτή την εκδοχή αντιτίθεται στην παραδοσιακή πολιτολογική ορολογία.

18. Georges Bataille: *Die Souveränität*, Μόναχο 1978, S. 83.

αντιδρά σε παγώματα με προτάσεις για εντατικοποίηση του αντίθετου: ο ατομικισμός μπορεί να διατηρηθεί μόνο στο χείλος της καταστροφής του, στην κόψη του μαχαίριού. Η μετα-ιστορική αποκρυστάλλωση¹⁹ παίρνει την απάντηση με την εξολόθρευση δια της υπερθέρμανσης. Ο τόπος τους είναι η τέχνη που δοκιμάζεται με το ανυπόφορο. Ούτε η πολιτική, ούτε η επιστήμη, ούτε η φιλοσοφία αλλά η τέχνη παρέχει τη σκηνή πάνω στην οποία η κυριαρχικότητα τελειώνει την ιστορική της περιπλάνηση. Αυτό έχει σοβαρές συνέπειες για την αισθητική του Posthistoire²⁰. Ως δεξαμενή για μαθησιακές διαδικασίες με θανατηφόρα κατάληξη αυτή βοηθά και για το μέλλον της πολιτικής και της επιστήμης, αν πρόκειται να υπάρξει κάτι τέτοιο.

«Εάν η τέχνη είναι η κληρονόμος της κυριαρχικότητας των βασιλείων και του θεού, αυτό γίνεται διότι η κυριαρχικότητα δεν περιείχε ποτέ κάτι άλλο εκτός από τη γενική υποκειμενικότητα (εκτός βέβαια από εκείνη την εξουσία πάνω στα πράγματα, τόσο στο κοινωνικό παιχνίδι όσο και στις μαζικές πρακτικές, την οποία άδικα της είχαν προσάψει). Αυτό το ανησυχητικό και τρανταχτικό για την υποκειμενικότητά τους οι άνθρωποι το αντιλήφθηκαν καταρχήν στους Άλλους (όποιοι κι αν ήταν οι άλλοι, η ύψιστη ύπαρξη ή οι όμοιοί τους). Και μέχρι σήμερα δεν μπορεί κανείς να κοιτάζει την καταπληκτική αλήθεια του Εγώ στα μάτια χωρίς την αγαπημένη ύπαρξη. Δεν μπορούμε να υποφέρουμε την απουσία του Εγώ, όπως επίσης το ίδιο λίγο και τη συγκεκριμένη του παρουσία (παρόν), διότι στα μάτια μας υπάρχει μεν η υποκειμενικότητα, υπό την προϋπόθεση όμως, ότι η πιθανή του μορφή ύπαρξης ως πράγμα —περιορισμένο αντικείμενο— είναι κατεστραμμένη. Αλλά αυτό που σήμερα μας φανερώνει η αγάπη είναι περισσότερο επικίνδυνο, από αυτό που θα μπορούσε να μας παρουσιάσει κάποτε ο θεός, και έχει σαν εχθρό του το ανυπόφορό του: δεν μπορούμε να λύσουμε την αγαπημένη ύπαρξη από τα δεσμά που τη συνδέουν με τη σύμπτωση, έτσι που απ' την εξαπάτηση κρατάμε αδιάκοπα την αναπνοή μας, τόσο που να υποφέρουμε: ζούμε πέραν της αγάπης, ριγμένοι πίσω στην απελπισμένη έκφραση μιας υποκειμενικότητας, την οποία έχουμε από κοινού με τον τυχαίο συνάνθρωπο, τον αναγνώστη, και αυτό που είναι ακόμη πιο παράξενο: δεν μπορούμε να έχουμε το αίσθημα αυτής της υποκειμενικότητας χωρίς να το μεταδώσουμε σ' αυτόν στον οποίο απευθύνεται η λογοτεχνία: το να είναι κανείς κυρίαρχος κατ' αυτόν τον τρόπο είναι σίγουρα ένας τρόπος να πνιγεί στο ανυπόφορο».²¹

Η νέα αδιαλλαξία

ΤΟ ΡΙΣΚΟ ΜΙΑΣ ΤΕΤΟΙΑΣ «ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ» φαίνεται εύκολα. Αυτή απομακρύνεται τόσο

19. Όρος του Arnold Gehlen.

20. Βλέπε: Dietmar Kamper, Jacob Taubes: Nach der Moderne. Unrisse einer «Ästhetik des

Posthistoire», Φραγκφούρτη 1987.

21. Georges Bataille: *Die Souveränität*, a.a.O., S. 81 f.

από το «juste milieu» της πολιτικής όσο και από τη «ριζοσπαστικότητα» μιας Κριτικής θεωρίας της κοινωνίας. Αισθανόμενη υποχρεωμένη μόνο στην ικανότητα αλλαγής των ανθρώπων απαντά σ' ερωτήσεις που δεν έχουν τεθεί ακόμη και που ίσως δεν είναι δυνατόν να τεθούν ποτέ. «Respondeo etsi Mutabor» ονόμασε ο Eugen Rosenstock-Huussy την παρόμοια γλώσσα²² του κλουβιού της εξάρτησης, όπου μετά την απώλεια των αυτιών τελικά δεν μπορούν και τα μάτια ν' ανταποκριθούν στη λειτουργία τους. Σ' αυτό το σημείο-μηδέν της πιθανότητας όμως παρουσιάζεται μια κυριαρχικότητα η οποία φέρει στην επιφάνεια καθαρά τα θρησκευτικά θεμέλια της πολιτικής²³. Σ' αυτό αναφέρεται ο μύθος του «acéphale», της ακεφαλής αυτοεπιβολής, ο οποίος κασταστρώθηκε από τον Bataille σαν ένας μύθος ενάντια στο κεφάλαιο, ενάντια στο «κεφάλι» που ισοπέδωσε τα πάντα. Όμως με την παραδοχή της βασιμότητας μιας ανατροπής του Αφηρημένου-Γενικού, η οποία δεν καταλήγει σ' ένα «anything goes» αλλά σ' ένα «rien ne va plus», ο Bataille εγκατέλειψε αυτή την προσπάθεια. Ακόμη και η εμπειρία της μέθης του νού, της έκστασης και της ηδονής υπόκειται ιστορικά σε λεπτές νομοτελίες. Σπουδαιότερο έγινε αυτό που διαφαίνεται ακόμη και μέσα από το μύθο: η καταγωγή του μοντέρνου στον τελετουργικό χώρο των πρώτων κοινωνιών. Σύμφωνα μ' αυτά, οι μύθοι ειδικά είναι ήδη μοντέρνοι, μια υπόθεση που συμμερίζονται άλλωστε κι ο Max Horkheimer κι ο Theodor W. Adorno²⁴. Το σχέδιο του Bataille για την κυριαρχικότητα παρουσιάζει έτσι μια προσπάθεια διαφυγής από την κανονικότητα, η οποία ως ακούσιο αποτέλεσμα μιας καταναγκαστικής «Διαλεκτικής του Διαφωτισμού» είναι πάρα πολύ εκρηκτική. Εκδηλώνεται ως μια ανατρεπτικότητα στην υπηρεσία του Μη-Ταυτόσημου. Αυτό συγκρούεται σήμερα με την αυτοεξουσιοδότηση της άρνησης, όπως αυτή επεκτείνεται στην καθημερινή πολιτική επικαιρότητα και στη λειτουργία της επιστήμης. Όσο οι σχέσεις καθίστανται περισσότερο παράδοξες τόσο περισσότερο εξαγριωμένα σκηνοθετείται η εξάρτηση για ετικετοποίηση. Προσποιητές αλτερνατίβες μέσα κι έξω από θεσμοποιημένα σύνορα είναι το μόνο που επαναλαμβάνεται κανονικά στο μέσο (Medium) του απεμπλοκησθέντος φαντασιακού. Η σκέψη της διαφοράς υπόκειται γι' αυτό το λόγο στο θυμό της ταυτοποίησης ενός φανατισμού των αφηρημένων κανόνων. Στο συνεχιζόμενο πόλεμο των λόγων (Diskurse) όμως αυτό δημιουργεί μια νέα αδιαλλαξία: να μην εξαπατάσαι από τους άλλους ούτε να εξαπατάς τον εαυτό σου κι αυτό ακόμη και με το τίμημα μιας γελοιότητας που σκοτώνει²⁵. Σ' αυτό υποδηλώνεται

22. Βλέπε: το τελευταίο κεφάλαιο της «Κοινωνιολογίας» του στο 2 τόμο. «Die Vollzahl der Zeiten», Στουτγκάρδη, 1958.

23. Ο ίδιος ο Bataille χρησιμοποιεί το απόσπασμα του Kierkegaard: «Αυτό που είχε το πρόσωπο της πολιτικής και που θεωρούσε πως είναι πολιτικό, κάποια μέρα θα αποκαλυφθεί ως θρησκευτικό», αναφέρεται στο βιβλίο της Rita Bischof, a.a.O., S. 293 Κατ' αναλογία θα είχε κι η πολιτική την ίδια μοίρα, όπως κι η θρησκεία.

24. Βλέπε: Max Horkheimer/Theodor W. Adorno: *Dialektik der Aufklärung. Philosophische Fragmente*, Φραγκφούρτη, 1971· εκεί υπάρχει η θέση, ότι ο μύθος και ο διαφωτισμός καλύπτουν από κοινού ένα μοναδικό πεδίο της γνώσης.

25. Αυτή η γελοιότητα θανατώνει πραγματικά. Βλέπε και την επόμενη σημείωση από το ημερολόγιο του Kierkegaard: «Το τρομερότερο που μπορεί να συμβεί σ' έναν άνθρωπο είναι να θεωρεί

το μέλλον του Πολιτικού που έχει αλλάξει σκηνή. Υπάρχει μέσα στην έρνοια για μια κοινότητα με ανθρώπινο πρόσωπο.

την ίδια του την Ουσία περίεργη και ν' ανακαλύπτει ότι το περιεχόμενο των αισθημάτων του είναι ανοησίες» στο: Søren Kierkegaard: *Die*

Tagebücher 1. Band, Düsseldorf und Köln 1962, S. 319.

Απόδοση στην ελληνική: Μηνάς Κοντός

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΟΜΑΔΙΚΗΣ
ΑΝΑΛΥΤΙΚΗΣ
ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Δυναδική ψυχοθεραπεία
Ομαδική Αναλυτική Ψυχοθεραπεία
Θεραπευτική Κοινότητα

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Εισαγωγικό Σεμινάριο στις Ομαδικές
Ψυχοθεραπείες
Εκπαίδευση Ομαδικών Αναλυτών

Φαιδριάδων 3, Πλ. Κυψέλης, 11364 ΑΘΗΝΑ,
τηλ. : 8614911, 8622755, 8613690.